

*П'єцух О. І.**доктор філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

ПРОПОЗИЦІЙНИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ ПЛАН МОВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА В БРИТАНСЬКИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТАХ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню специфіки розгортання концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА під час проведення парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. Зокрема, у цьому дослідженні обґрунтовано використання різних метафоричних репрезентацій, які сприяють ефективності та результативності висловлень комунікантів дебатів, формують певний імідж політичних лідерів, акцентують увагу на представлений під час обговорень у британській парламентській залі інформації. Такі метафори слугують відображенню ключових економічних подій та явищ життя британського суспільства на певних етапах його розвитку. Детально розглянуто специфічні мовні та стилістичні засоби, якими оперують учасники дебатів для успішності обговорення проблем міжнародної політики під час засідань Палати Громад британського парламенту у період пост-Тетчеризму. У статті проаналізовано структуру концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА, зокрема суб'єкти і предикати пропозицій, які забезпечують його мовну реалізацію. Досліджено, що мовна репрезентація концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ґрунтується на залученні численних мовних знаків, пов'язаних із ключовими поняттями та позначеннями головних суб'єктів економічної сфери, базовими економічними поняттями та термінами, лексемами з полярними семами зростання або зменшення економічного розвитку, засобами і методами врегулювання економічної ситуації в країні, результатами економічного реформування й успішного подальшого розвитку. До пропозиційного ядра концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА належать дієслова, які втілюють предикати способу дії та результуючі предикати, асоційовані з описом сучасного стану економіки країни і роботою над її розвитком. Аксиологічність концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА виражає різні відтінки оцінки та різний полюс характеристик стану економіки, втілена позитивно та негативно конотованими лексичними одиницями у прямому та метафоризованому значеннях.

Ключові слова: парламентські дебати, дискурсивний концепт, економіка, пропозиційна структура, суб'єкт пропозиції, предикат пропозиції, модус, донорський домен, реципієнтний домен.

Постановка проблеми. Кожний етнос має яскраво виражені риси, норми та традиції, що впливають на формування концептуальних структур, оцінок і способів категоризації світу та внутрішнього рефлексивного досвіду, що складають його ідентичність. Концептуальні структури втілюють собою деякий

узагальнений зміст, який існує в певній конкретній духовній культурі та можуть мати різні мовні втілення [1, с. 27]. Співвідношення свідомості всього етносу, імпринтованої в мові та культурі, й індивідуальної свідомості кожного представника етносу складає мовну картину світу, маркерами формування якої стають культурно-обумовлені уявлення про дійсний світ і зовнішні чинники, зокрема особливості розвитку суспільства, стан політичного, економічного, соціального життя. Специфіка формування та розгортання концептуальних структур, які втілюють політичний дискурс парламентських дебатів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, зумовлена етнокультурними характеристиками, а також посилюється соціальними, політичними, економічними подіями внутрішньо – та зовнішньополітичного значення, які здійснюють вплив на процеси концептуалізації та категоризації дійсності британським суспільством, та безпосередньо пов'язані з вибором мовних форм для їхнього вербального позначення. Мовна репрезентація ідентичності англійського етносу під час проведення парламентських дебатів полягає в особливостях розгляду питань та проблем, які хвилюють представників різних верств населення у Сполученому Королівстві. Так, для учасників парламентських дебатів типовим є детальний розгляд усіх існуючих проблем політичного, економічного, енергетичного, культурного та соціального сектору як у самій країні, так і на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження шляхів концептуалізації дійсності привертають увагу багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. У наукових працях Н.Д. Арутюнової, А.П. Бабушкина, О.П. Воробйової, О.С. Кубрякової, Дж. Лакоффа, М. Мінського, З.Д. Попової, Ю.С. Степанова, Й. А. Стернина, О.О. Селіванової, Є. Сепіра, Б. Уорфа, Ч. Філлмора та ін. розглядають різні підходи до дефініції концепту, який визначають зокрема як когнітивну структуру свідомості, форму категоризації знань і головний засіб концептуалізації дійсності, досліджують кореляцію між концептом та його мовною репрезентацією, приналежність концепту певному суб'єктові концептуалізації, структуру та типологію концептів. Проте незважаючи на значну кількість робіт, комплексний аналіз специфіки мовної реалізації домінуючих концептів у політичному дискурсі парламентських дебатів у Сполученому Королівстві ще не був предметом дослідження, що й обумовлює новизну здійсненого нами дослідження концептуального моделювання дискурсу.

Мета статті полягає у дослідженні мовного втілення концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА в полі-

тичному дискурсі парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для привертання уваги масового клієнта (реципієнта), політичний агент оперує усім розмаїттям мовних ресурсів і будує політичну картину реальності, яка буде безпосередньо втіленою в життя у випадку його приходу до влади та буде безсумнівно кращою за існуючу до нього. Цінності, які роблять картину світу привабливою для клієнтів політичного дискурсу, змістовно співпадають із «опорними» концептами дискурсу, які ще називають «топіками» дискурсу [1]. У цьому відношенні сам дискурс розглядається як сукупність апеляцій до концептів [2]. Для дослідження жанрових різновидів дискурсу у сучасних лінгвістичних дослідженнях використовують поняття дискурсовірного концепту [3; 4] як системорелевантного утворення, на основі якого виникає дискурсивна концептосфера в межах соціодискурсивного паттерну [5]. Тобто в ракурсі такого сприйняття концепту дослідження йде від концепту, який формує дискурсивні практики, до самого дискурсу.

Для парламентських дебатів як жанру політичного дискурсу характерним є особливе розгортання концептуальних структур. З огляду на це, у нашому дослідженні політичного дискурсу парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії пропонуємо досліджувати утворення концептуальних структур від дискурсу до концепту, тобто концепт у такому ракурсі сприймається як результат дискурсивних практик, що здійснюють вплив на його формування та подальше розгортання в інших дискурсах. Відповідно, застосування **дискурсивного** типу концепту передбачає його вилучення з політичного дискурсу парламентських дебатів, які впливають на його мовну вербалізацію та подальший розвиток за рахунок подальшого розширення тематики. **Дискурсивний концепт** розглядаємо як організовану інформаційну структуру, яка містить обмежену ситуацією спілкування сукупність знань про політичну реальність, вбудовану в групову свідомість учасників парламентських дебатів, спільний фонд знань яких забезпечує їхнє входження до єдиного дискурсивного поля політики [6, с. 265]. Вербалізація дискурсивного концепту забезпечується єдністю декількох протилежних думок учасників дебатів, які вступають у конкурентну мовленнєву боротьбу за пошуки шляхів вирішення обговорюваної проблеми, що сприяє розгортанню дискурсивного концепту.

У британських парламентських дебатах представлено декілька центральних дискурсивних концептів. Вони є універсальними, наявними в різних типах політичних дискурсів, та специфічними, які є відображенням ідентичності англійського етносу. Один із ключових для розвитку британського суспільства концепт ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА отримує широке розгортання під час проведення засідань парламенту.

Науковці розглядають економіку як економічні відношення між людьми у процесі їхньої господарської діяльності та закони такої діяльності, створені у процесі еволюції економічних систем [7]. У межах економічної науки розрізняють декілька видів економіки, серед яких важливе місце займає поняття національної економіки. Національна економіка представляє собою сформовану систему національного та суспільного відтворення держави, в якій існують взаємопов'язані між собою галузі, види та форми суспільної праці, які склалися у результаті істо-

ричного еволюційного розвитку країни. До національної економіки відносять економічні структури, які детермінують функціонування економічних одиниць національної економіки [8].

Економічна ситуація в Сполученому Королівстві є однією з головних нагальних проблем, які активно обговорюються комунікантами під час парламентських дебатів. Так, учасники дебатів постійно проголошують кінцеву мету дебатів із питань економічного розвитку: створення базису для сильної економіки Сполученого Королівства. Саме поняття «сильної» економіки є ключовим для політичних систем різних країн і політичні діячі постійно оперують цим поняттям, фокусує увагу виборців на їхній здатності до зміцнення та розвитку економічної сфери:

Jim Shannon: The hon. Gentleman is right. It is not just for us as MPs and our constituents; it is for our children and our grandchildren. We are building a base here, as we have done in Northern Ireland through the Assembly, for a stronger economy in years to come. It is important that we move towards that (HC Deb 25 Sept 2014: Column 377).

Мовний знак *strong* запозичено з донорського домену ЛЮДИНА, на основі асоціації міцної, стабільної, стійкої до криз економіки з фізично сильною та виносливою людиною. Цей мовний знак набуває нового метафоричного значення *“well developed, resistant to crises, with good financial basis”* і відповідає рівню якості у пропозиції реципієнтного домену, характеризуючи стан економіки.

Мовна репрезентація концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ґрунтується на певних ключових термінах і виразах, які слугують втіленню суб'єктів пропозиційного ядра цього концепту:

1) головних суб'єктів / діячів економічної сфери, які беруть участь у формуванні внутрішньоекономічної політики Сполученого Королівства: *Treasury Ministers, the Chief Secretary to the Treasury, the Chancellor of the Exchequer, the National Audit Office*. Агенти економічного життя країни належать до Королівської Скарбниці (*HM Treasury*) як департаменту уряду Сполученого Королівства, що здійснює економічну політику та політику з питань державної фінансової сфери. Їхня загальна назва *Treasury Ministers* утворена метонімічним перенесенням за сферою їхнього функціонування – фінансової сфери. Мовний знак *treasury*, взятий із фінансової та урядової сфер, безпосередньо означає *“in the UK the government department responsible for financial matters such as spending and taxation”* [9], тобто містить пряму вказівку на міністерство фінансів Сполученого Королівства. Головним постом у британському казначействі є посада *the Chancellor of the Exchequer (government's chief financial minister and as such is responsible for raising revenue through taxation or borrowing and for controlling public spending* [10]), яка передбачає відповідальність посадової особи за фінансову, монетну політику, контроль за інфляцією в країні. У назві цієї посади використано синонім лексеми *treasury*, а саме мовний знак *exchequer*, який вживається в деяких назвах департаментів економічної сфери. Цей мовний знак є більш застарілим терміном, який почали використовувати в Середньовіччі, утворення якого відбулося на основі метафоричного перенесення за ознакою, оскільки раніше зібрані кошти підраховували на столі, який нагадував шахову дошку, а кошти розподіляли як шахові фігури [10]. Замісником головного канцлера казначейства є *the Chief Secretary to the Treasury*, до обов'язків

його входить широкий спектр обов'язків, зокрема контроль за державними витратами, податкова політика, політика ринку праці, витрати на інфраструктуру, торгівлю тощо.

2) базових економічних понять і термінів: *the Barnett formula (mechanism used by the UK government to allocate more than half of total public expenditure in Scotland, Wales and Northern Ireland [11]), the total GDP of the state (measurement of a country's total output [12]), living wages (wages that are high enough to maintain a normal standard of living), purchasing power (the value of a currency expressed in terms of the amount of goods or services that one unit of money can buy [13]), financial year (a period of twelve months, used by government, business, and other organizations in order to calculate their budgets, profits, and losses [14])*. До таких сталих сполук також належать і слова широкого вжитку, актуальні, зрозумілі для потенційних виборців та які їх хвилюють і цікавлять: *average household bill, food bill, market basket*. Під час дебатів фігурує також відоме суперечливе поняття *a zero-rate tampon tax*, хоча такий податок на засоби жіночої гігієни не функціонує у Сполученому Королівстві, проте сучасні економічні тенденції змушують британських урядовців обговорювати це питання у парламенті.

Розповсюдженим поняттям економічної сфери є також метафоризована сполука «економічний клімат», що в економічних словниках вживається на позначення загального стану економіки в країні (*the general condition of the economy in a particular country*). Сполука *economic climate* утворена залученням мовного знаку *climate* із донорського домену ПОГОДА, який втілює стан умов навколишнього середовища, що зближує економічні умови із погодними умовами.

David Linden: *Today's general debate on the economy allows us the opportunity to take stock of the current economic climate, which does not make pleasant reading for Treasury Ministers. The independent Office for Budget Responsibility forecasts economic growth to be lower in each of the next five years than annual growth was in 2017, when it was 1.7%* (HC Deb 29 Jun 2017: Column 537).

3) лексем із полярними семами зростання або зменшення, які зазвичай асоціюються із економічним прогресом чи регресом, що позначено метафоризованими мовними знаками: *economic upturn, economic downturn, rise of the economy, to increase revenue, economic growth*.

4) засобів і методів врегулювання економічної ситуації в країні, позначених лексемами *plan, reform, strategy, programme*, що утілюють певний курс чи етапи ведення економічної політики: *long-term economic plan, tax and welfare reform, strategic investment, economic strategy, privatization programme*. Лексичні одиниці, які втілюють такі засоби і методи, корелюють із семантичною роллю медіативу як непрямого засобу дії для досягнення певної мети чи втілення плану, реалізації змін.

5) результатів економічного реформування й успішного розвитку, позначених лексичними одиницями з позитивним модусом оцінки, які є універсальними базовими поняттями економічної теорії: *financial benefits, economic success, better tax environment, secured vested interests, vital financial security, GDP boost*.

Економічна діяльність у Сполученому Королівстві ґрунтується на ключових засадах розвитку економічної політики, що утілюють цей концепт, пропозиційним ядром якого є базові поняття, такі як *freedom, transparency, sufficiency, export boom, growth, prosperity*, які є запозиченими метафоризованими лек-

семами зі сфер ПРЕДМЕТИ ПОБУТУ, ПРИРОДНІ РЕСУРСИ, РОСЛИНА, ЛЮДИНА: *free economic policy, wage growth, growth prospects, sufficiency in development, export boom*.

Зокрема, учасник дебатів наголошує на заходах, вжитих для забезпечення прозорості фінансування у країні. Лексема *transparency* у прямому значенні вживається для характеристики прозорості "*being easy to see through*" [9], а в переносному значенні характеризує стан економічної політики як відкритий, зрозумілий, багатодоступний (*the quality of financial activity being done in an open way without secrets so that people can trust that it is fair and honest* [9]). Багаторазовий лексичний повтор мовних знаків *transparency, transparent* демонструє значущість цієї характеристики економіки для політиків та населення:

Elizabeth Truss: *We have introduced more than 100 measures to improve transparency. I agree with the hon. Gentleman that it is important that our finances are transparent and that private as well as public enterprise runs in a transparent fashion* (HC Deb 3 Dec 2012: Column 569).

До пропозиційного ядра концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА належать дієслова, які втілюють предикати способу дії та результуючі предикати, пов'язані з покращенням, забезпеченням, підтримкою, гарантуванням економічного розвитку Сполученого Королівства: *to secure our economic future, to guarantee market without barriers, to guarantee higher wages, to reduce the deficit, to improve productivity, to distribute economic benefits*, а також метафоризовані лексеми, нове значення яких передає процес підтримки, відновлення, передбачення, перезавантаження стану економіки, запозичені з донорських доменів БУДІВЛЯ (*to maintain, to support, to restore*), ПОГОДА (*to forecast*), КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ (*to reset*): *to maintain stability, to support economic investment, to restore the finances, to forecast treasury, to reset economy*.

Аксіологічність концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА як суб'єктивна змінна, яка виражає різні відтінки ставлення та різний полюс характеристик стану економіки, втілена позитивно та негативно конотованими лексичними одиницями. Позитивно оцінені є лексеми *good (better prices, better financial environment, better customers' services), steady, sustainable (steady development, sustainable growth)*, що утілюють емоційну та раціональну нормативну оцінку розвитку економічної сфери. До метафоризованих позитивно оцінених лексем під час британських парламентських дебатів належать: *changing, vibrant, successful (changing, vibrant economy successful economy)*, асоційовані з людиною, яка може змінюватися, бути енергійною, сповненою ентузіазму, успішною, що переноситься і на економічні параметри розвитку.

Приміром, у дебатах із питань внутрішньоекономічної діяльності комунікант стверджує про важливість вільного економічного ринку не лише для економічної сфери, а й як способу гарантування демократичних засад у країні. Прикметник *free*, що є характерною рисою живих істот, переноситься на позначення економічних свобод і відсутності обмежень (*without limits or boundaries*). Саме свобода ринкових та економічних відносин «підводить фундамент» усіх інших свобод при розбудові розвинутої країни:

Robert Jenrick: *Secondly, to paraphrase Robert Kennedy, living in a democracy is not merely about the absence of tyranny but the presence of freedom. A free market matters to us and our constituents not just because we have learned that it is the best way to run an economy but because it underpins all our other freedoms. That is why we will*

continue to defend it as we build an economy and a country that works for everyone (HC Deb 15 Nov 2017: Column 1054).

Серед негативно конотованих лексем найрозповсюдженішим є прикметник *dismal*, суб'єктивізм та емоційність якого передається завдяки його введенню до офіційного стилю під час політичних промов, хоча його зазвичай вживають у розмовній мові. У значенні цього слова "*very bad*" [9] закладено підвищено негативну оцінку завдяки прислівнику *very*, що передає ставлення комунікантів до економічної ситуації в країні: *dismal productivity, dismal earnings, dismal economic situation*. Іншими негативно конотованими одиницями є *poorly-paid, bad, low-levelled, lack of positive changes*. Деякі оцінно-емоційні мовні знаки є метафоризованими, а саме *fragile, broken, disastrous (fragile economy, broken economy, disastrous economic development, economic disaster)*, запозиченими з донорських доменів ПРЕДМЕТІ ПОБУТУ на позначення слабкості, ненадійності, крихкості, ПРИРОДНІ ЯВИЩА, пов'язані із природними катастрофами, які є руйнівними.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, концепт є когнітивною структурою, що інтегрує в собі поняття, а також оцінно-емоційну, образну, метафоричну та інші види інформації. Пропозиційне ядро одного із ключових концептів британських парламентських дебатів ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ґрунтується на влучних номінаціях і термінологічних позначеннях суб'єктів, а також на дієсловах, які втілюють предикати способу дії та результуючі предикати. Аксиологічність концепту ЕКОНОМІКА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА як суб'єктивна змінна, яка виражає різні відтінки ставлення та різний полюс характеристик стану економіки, втілена позитивно та негативно конотованими лексичними одиницями. Перспективою подальших досліджень є детальний розгляд інших базових концептів, мовна реалізація яких відбувається під час проведення парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

Література:

1. Дем'янюк В. З. Когнітивна лінгвістика як різновидність інтерпретирующего похода. Вопросы языкознания. 1994. № 4. С. 17–33.
2. Маслова В. А. Когнітивна лінгвістика: учеб. пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 256 с.
3. Карасик В. И. Языковая кристаллизация смысла. Москва: Гнозис, 2010. 351 с.
4. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: монографія. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
5. Радзівська Т. В. Здоров'я в світі людини: цінність vs. ресурс (на матеріалі української художньої прози). Мова. Людина. Світ: зб. наук. ст. Київ: ВЦ КНЛУ, 2006. С. 163–170.
6. П'єцух О. І. Парламентські дебати Сполученого Королівства Великої Британії та Північній Ірландії в когнітивно-дискурсивній парадигмі: монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2018. 388 с.

7. Мочерный. Основы экономических знаний. URL: <http://econbooks.ru/books/view/100>
8. Национальная экономика: понятие, структура и виды. URL: <http://www.ereport.ru/articles/mirecon/nationalec.htm>
9. Cambridge Dictionaries Online. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/ebb-and-flow>
10. Government UK. URL: <https://www.gov.uk/>
11. Barnett Formula URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200809/ldselect/ldbarnett/139/139.pdf>
12. What is Gross Domestic Product. URL: <https://www.thebalance.com/what-is-gdp-definition-of-gross-domestic-product-3306038>
13. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/>
14. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>

Pietsukh O. Propositional and axiological aspects of the concept THE UK ECONOMY verbal realization in the political discourse of the UK parliamentary debates

Summary. This article concentrates on the peculiarities of the concept THE UK ECONOMY in the British parliamentary debates. The analysis determines cognitive background and extralinguistic factors influencing the usage of metaphoric models in the British parliamentary debates that stimulate public attention and promote communicants dominance in the discussions in the House of Commons. Such debates represent the events and phenomena regardless the party that gains majority in the UK parliament. It provides a detailed analysis of the specific language and stylistic means used by the debates' participants to successfully discuss state of the economic development in the UK during the meetings of the UK House of Commons in the post-Thatcher period. This paper deals with the peculiarities of donor domains and recipient domain POLITICS integration in the UK parliamentary debates. Donor domains provide the recipient domain POLITICS with language signs that form the basis of metaphors. The language means involved in the creation of the new associations are evaluative, emotive and expressive lexemes, as well as phraseological units for intensifying the meaning of the provided speeches in the UK parliament. The article aims at the comprehensive analysis of the inner structure of the concept THE UK ECONOMY, grounded on the peculiarities of the subject and predicates of propositions representations in the language signs within the political discourse of the UK parliamentary debates regardless the dominant political party in the political arena of the country. This research focuses on the basic namings of the subjects, economic terms, economic phenomena, words with opposite evaluation connotations, means and methods, results of economic development that represent the main propositional subjects. It also deals with the propositional predicates and the axiology of the concept THE UK ECONOMY verbal realization via positively and negatively connotated words in their direct and figurative meanings.

Key words: parliamentary debates, discourse concept, economy, propositional structure, propositional subject, propositional object, modus, source domain, target domain.